

УДК 378.147

О.В. Шкарбуль,
викладач, Херсонський
політехнічний коледж
Одеський національний
політехнічний
університет.
e-mail:
Sholyas@mail.ru

А.М. Ковтун,
студентка, Херсонський
політехнічний коледж
Одеський національний
політехнічний
університет.
e-mail: anastasiya.
kovtun8@mail.ru

Є БАГАТО КРАЇН НА ЗЕМЛІ ІСТОРІЯ СЕЛА ПЕРШОКОНСТЯНТИНІВКА ЧАПЛИНСЬКОГО РАЙОНУ

О.В. Шкарбуль, А. М. Ковтун. Є багато країн на землі. Історія села Першоконстантинівка Чаплинського району. У статті розкривається унікальність села Першоконстантинівка Чаплинського району, наведено основні факти, які визначили її історичну самобутність на карті Таврійського краю.

O.V. Shkarbul, A. N. Kovtun. There are many country on earth History of the village Pershokonstantynivka Chaplynske areas. The article reveals the uniqueness of the village Perhokostantunivka Chaplynka district, are the basis of facts and figure, which determined its historical identity on the map of the Tavria territory

Вступ. Херсонщина... Багатий сонячний край. Неозорі степи, густі сади й виноградники. Край пшениці й рису. Це край, який на заході з'єднує Дніпро з Чорним морем, на сході омивається Азовським морем. Необхідність утворення Чорноморського флоту привела до заснування в 1778 році першого великого міста регіону — Херсона, одночасно суднобудівної верфі та фортеці. У 1803 році була створена Херсонська губернія, землі якої до того входили до складу Новоросійської, а пізніше — Миколаївської губерній.

У 1919 році більшовиками було прийнято рішення розділити Херсонську губернію на дві — Херсонську та Одеську, першу з яких пізніше перейменували в Миколаївську. Згодом її територія була розподілена між Миколаївською та Запорізькою областями, а в сучасних своїх межах Херсонщина існує з 1944 року.

Матеріал і результати дослідження. Безкраї простори рідної Херсонщини. На правобережжі до неї увійшли Білозерський, Бериславський, Нововоронцовський, Великоолександрівський, Високопільський, на лівобережжі - Горностаївський, Генічеський, Голопристанський (площею один з найбільших в Україні), Великолепетиський, Каховський, Нижньосірогозький, Новотроїцький, Іванівський, Скадовський, Каланчацький, Чаплинський, Цюрупинський райони.

Гордістю Таврійського краю є степи – безкраї та таємничі. Саме в такій місцині розташований Чаплинський район та моє рідне село Першокостянтинівка.

Першокостянтинівка завжди приваблювала вільних кочівників. Підтвердження тому є наявність значної кількості курганів, які були ретельно вивчені археологами в II половині XX століття. Виявлені під час розкопок знахідки свідчать про те, що і скіфи, і сармати у XI-XII ст. не оминали цю місцину.

Ще один спадок, який залишили нам в пам'ять про себе кочівники - це друга назва нашого населеного пункту «Чокрак». Ми звикли вважати, що в перекладі це слово означає «чиста вода». Дійсно назву можна вважати етнонімом, так як в межах села і сьогодні знаходиться два природних джерела, що є рідкісним явищем для засушливої степової зони, вкритої солончаками. Кочівні народи полюбили робити «привал» в межах природної оази перед тим, як вирушати в виснажливу подорож засушливим степовим Кримом. І якщо врахувати той факт, що весь степовий простір Північного Причорномор'я та далі на Схід називався в XII-XIII ст. Дешт-і-Кипчак, тобто «Половецький степ», то можна припустити думку про схожу етимологію слів «Кипчак» і «Чокрак», які зустрічаються в словнику XIVст. Кодексу Куманікус, знайденого в архіві відомого італійського поета і гуманіста Петрарки. Цей словник було адресовано купцям, дипломатам та місіонерам, які вирушали в Північне Причорномор'я і повинні були мати знання мов, на яких розмовляло місцеве населення. Це мови кримських татар, ногайців, караїмів, які сформувалися на просторах Дешт-і-Кипчак після зникнення половців в XIII ст. під ударами монголо-татар. На пам'ять про свій візит нові завойовники залишили теж курган, який місцеве населення називало «татарська могила».

На жаль, сьогодні від цього унікального історичного об'єкта нічого не залишилося. Під ударами монголів значна частина половців загинула. Але в Північно-Західній частині Причорномор'я кипчакське населення було адаптовано завойовниками. На його основі сформувався тюркомовний етнос, відомий з XIV ст. як ногайці. Саме вони тривалий час залишалися повноправними господарями безмежних просторів Південної Тавриди, доки Катерина II не звернула свій гострий далекоглядний погляд на ці землі з метою їх заселення та освоєння.

Почалося все в далекому 1852 році, хоч офіційною датою заснування вважається 1861 рік. Така невідповідність пояснюється скоріш за все тим, що протягом 9 років відбувався процес освоєння і до моменту, поки населений пункт не був офіційно внесений до реєстру про його існування не було жодного документально підтвердженого джерела.

На момент, коли переселенці з Бессарабії прибули в Присивашшя, ці землі знаходилися у володінні Герцога Ангольт-Дессау. У 1856 році він продав їх Фрідріху Фальц-Фейну.

Першими поселенцями були Антон Лаврович Божко, Уліян Григоренко, Прокіп Пироженко, які прибули сюди з міста Ізмаїл. Сама назва села пов'язана з ім'ям начальника переселенської дільниці Костянтина Івановича, який ймовірно був розпорядником земель і стояв на службі у головного землевласника. Прізвище його невідоме, але поселенці називали свого начальника «Добросовісним».

Звичайно, умови, в які потрапили новоприбувші, важко було назвати людськими. Жити довелося в землянках, яким на зміну аж через кілька десятиліть років прийшли саманні копанки (будинки з саману, вкопані в землю задля збереження тепла). Жодного деревця, тільки комиш та курай, який можна було використати для опалення холодними сніжними зимами. Треба віддати належне цим сміливим людям, які вперто обживали і окультурювали свою нову батьківщину. У 1881 році в селі було відкрито школу, в якій традиційно для того часу викладав місцевий піп. Він же служив при сільській церкві, яку було збудовано десь в середині 80-х років XIX ст. У селі було 15 % багатіїв, які мали в своєму розпорядженні 75 % всієї земельної площі. Самим багатим був Ю. Різніченко, який мав 500 гектарів землі. Решта 25 % землі належало середнякам і малоземельним селянам. Більшість жителів села були зайняті у роботах, пов'язаних із вівчарством, так як на цих розлогих степових просторах вівчарство було оптимальним видом господарювання. Отари, які обслуговували наші пращури, належали людині, яка була не лише гарним господарем, а й видатною особистістю – це Ф.Фальц-Фейн.

Заможні селяни не обмежувалися тільки сільськогосподарськими роботами, а використовували надані природою можливості для поліпшення якості життя. Вони досить успішно розводили рибу в ставках, які були завжди заповнені водою і не пересихали, тому рибний промисел був непоганою альтернативою в неврожайні роки.

На початку 30-х років в селі існували тваринницька ферма, кінна бригада та вівчарня. Напевно, із вмілим використанням існуючих можливостей можна було сподіватися на те, що неврожайний 1932 рік не спричинить трагедії і звиклі до тяжкої праці селяни витримають випробування долі. Але витримати тягар хлібозаготівель, на жаль, не вдалося. Голодомор 1932-1933 років не оминув і без того виснажених тяжкою працею «на благо батьківщини» селян. Достойно невідомо, скільки наших односельців стали жертвами безжально-го винищення, але свідчення очевидців дають можливість зробити приблизні підрахунки і зупинитися на страшному числі - 150 загублених душ, непрожитих життів, згаслих надій....Для того, щоб зрозуміти і відчути те, що відбувалося майже 80 років тому, невадить навести свідчення людей, яким поталанило вижити і вирватися із лещат найстрашнішої із смертей - голодної смерті.

Збуровська Віра Леонтіївна, 1921 р.н.

„Було мені тоді 11 років. Добре пам'ятаю голод. Скупим видався врожай 1932-ого, але можна було якось перебути до нового ужинку. Проте в людей силою, погрозами з домашніх засік повимітали все до зернини. Забрали навіть сушений паслін. Ми передчували біду. Всяк намагався приховати на чорний день хоч трохи буряків, картоплі.

Залізні шворні шукачів натикалися на сховки під долівками хат, угородах. Щоб урятувати себе та сім'ю від голодної смерті, багато хто подався в степи, де надибували нірки мишей-полівок зі жменькою зібраних гризунами колосків. Потайки, як і всі односельці, виходила на пошуки і я. Вдома вимолочували колоски. Влучивши зручну мить, діставали заховані в погребі жорна й перемелювали збіжжя на борошно, з якого варили затірку, звану нами шліхтою.

Батько мій трудився у колгоспі. Як платню за роботу, виділяли йому півкілограма борошна за відпрацьований день. Тож так-сяк перебивалися. Одного разу до нашої домівки ввійшов сусід і запримітив назбирані мною в полі колоски. Наступного дня прибула комісія. Нишпорили повсюди, одначе на схований у солом'яній скирті мішок із зерном не натрапили.

Найважчою виявилася весна 1933 року, опухлі від голоду люди, ледь переставляючи ноги, рушали попід двори жебрачити. Вже не мали сил висльозитися і лиш благально протягали руки. Але що їм даси. Дядька мого, Шпаковича Спиридона, на весні за місяць уся сім'я вимерла, п'ять душ, осталися тільки дочка і мати. У Авраменка Федора було написано чорним на хаті «Надворі серп і молот, а у хаті смерть і голод».

Пироженко Анастасія Тарасівна, 1923 р.н.

«Було мені в 33році 10років. Ходили ми з дітьм и до школи, там нас кормили ріденьким супом. Часто свій суп мені віддавала Шура (потім працювала в сільській школі вчителем - Шура Минівна Потапенко, бо їх сім'я жила трохи краще - батьки працювали та було лише двоє дітей). А коли до супу давали кусінчик хліба, то я несла його додому мамі. Дуже боялася, щоб мама не вмерла, адже нас у неї було п'ятеро. Мама не працювала, бо дуже часто хворіла, а батька у нас не було.

Їсти хотілося завжди. У нас були смішні великі животи. Пам'ятаю, один раз у сараї, риючись у смітті, я знайшла маленьку цибулинку. Прибігла до мамі та показала їй знахідку. Мама зняла з лампи скло і, припикши цибулину, віддала мені. Я дуже раділа, що знайшла собі лакоминку. Найулюбленішим та найсмачнішим харчем був цвіт акації. Коли у нас телилася корова, то мама добавляла цей цвіт у молоко і варила таку кашу. А ще їли траву катран, вона гіркувата на смак, але ми скачували листячко і їли. Влітку з старшою сестрою ходила в колгосп на поле сапати (брат мені зробив маленьку сапку), бо хоч і працівник з мене був не дуже добрий, а все ж і мені давали пайок (стакан якоїсь крупи).

Пізніше найнялася глядіти дітей у чужих людей, там мене кормили. Ось так й вижили.

А ось сусідам через хату, Божки їх прізвище, жилося ще важче. Батька в сім'ї не було, одна мати і шестеро діток. Вона бідна микалася, намагаючись їх накормити, але все ж таки троє діток померло. Багато дітей тоді помирало».

Випробування продовжувалися і події, пов'язані із Великою Вітчизняною Війною, є тому підтвердженням.

У перші дні, щойно почалася мобілізація до лав Армії, добровольцями записалися 470 жителів нашого села. 167 із них так і не ошчасливили своїх рідних поверненням. Далібожко Г., свідок воєнних подій, розповідала, що господацькі частини Німецької та Румунської армій, отаборившись у прифронтовій зоні, розгорнули в селі активну сільськогосподарську діяльність. Примушували людей ходити на роботу, встановивши жорстку трудову дисципліну. Як результат, поля, на яких раніше росли полин та ковила, почали давати буряк, кавуни та інші овочі, що було не характерно для таких бідних ґрунтів.

Закономірно, що при окупаційній владі життя в селі було повністю підпорядковане вимогам «нових господарів». А вони не були зацікавлені у тому, щоб дітлахи неарійців набиралися розуму.

Школу було закрито і пристосовано під ангар для зберігання врожаю.

В цьому і була причина того, що вона згоріла під час стрімкої втечі німців під рішучим натиском сил Радянської Армії, які успішно наступали з Каховського плацдарму.

До речі, місцеві жителі згадують, що німці забирали з собою і труни загиблих. Розуміючи, що всіх вивезти неможливо, на територію німецького кладовища було направлено спецтехніку, яка зрівняла могили, аби «радянські воїни не поглумилися над арійськими героями». То ж і до сьогодні на території села знаходяться німецькі поховання, та, на жаль, в цих місцях стоять житлові будинки.

Визволення нашого села було стрімким і стало справжнім святом для його жителів. Під могутнім натиском сил IV Українського фронту, залпами гармат 1012 артилерійського полку буквально горіла земля і у залишків німецьких бойових частин фактично не було жодного шансу.

На сучасному етапі це район Херсонської області територією 80000 тисяч кілометрів і за переписом 2004 року з населенням 1424 осіб.

Основний рід діяльності першокостянтинівців – сільське господарство. В селі діють фермерські підприємства «АТЄВС», «Тетяна», «Іван», «Анастасія» тощо, які спеціалізуються на таких нових культурах для Таврії як ріпак, соя та традиційних - пшениця, кукурудза. Також є школа, сільський клуб, де відбуваються різні святкові заходи, де жителі зустрічаються у вільний час.

Висновки. У більшості людей чуття Батьківщини доповнюється відчуттям малої батьківщини - рідного краю, в якому виріс, де все знайоме: дерева на вулиці, силуети будівель, тиша вулиць.

Інколи ми настільки заклопотані своїми справами, що немає часу зупинитися і обернутися, а інколи бувають моменти, коли бачиш світ ніби згори.

Знати історію рідного краю, бути частинкою життєвого колооберту – це умова існування людини, це те, без чого немає особистості, держави, нації.

Література

1. Історія міст і сіл Української РСР. Херсонська область [Текст]. — К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1971.

2. Оленковський М. Цього ви не знаєте! Розкриті і не розкриті таємниці історії та природи південної України [Текст]. — Херсон, 1997 р. — С. 22 – 26, 59 – 63.

3. Ратнер И.Д., Костюк Л.И. Древности Херсонщины. Краткий справочник [Текст]. — Симферополь, 1989.